

CİLT 13, SAYI: 10, EKİM 1985

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüŒ

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) EKİM 1985

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

Sahibi ve Sorumlu Neşriyat Müdürü
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı Ş.Şahap Kocatopçu

Yazı İşleri Müdürü:
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Genel Sekreteri Ertuğrul İhsan Özol

Adres: Cumhuriyet Cad. Ferah Apt. No.233/9
Harbiye - İST. Telefon: 146 24 12

Görüşteki yazılar, kaynak olarak TUSİAD
GÖRÜŞ'ün belirtilmesi koşuluyla izinsiz kul-
lanılabilir.

Basıldığı Yer: Lebib Yalkın Yayınları
ve Basım İşleri A.Ş.
Telefon: 143 15 75 / 5 Hat

Bu Sayıda,

**Piyasa Ekonomisinde Şeffaflık
ve Diyalog nedir, ne değildir? 4**

**İspanya'da
Yatırım Teşvikleri 10**

**Üretim Kapasitesi
Dünya Talebini Aşıyor 16**

**Dış Sermaye Yatırımları
Yine Gündemde. 21**

**AET Tarım Politikasında
Çözümler 29**

Piyasa Ekonomisinde Şeffaflık ve Diyalog Nedir, Ne Değildir?...

On Soru, On Cevap

Soru 1 : Kelime anlamıyla diyalog ne demektir? Bir ekonomide aranan şeffaflıkla ilgisi nedir?

Cevap: Diyalog iki veya daha ziyade kimsenin belli bir konuyu bütün boyutlarıyla ve açıkça konuşmaları ve bu konuşmaların kayda geçirilmesidir. Şeffaflık ise ilişkilerde kişi veya kuruluşların birbirlerinin ne düşündüklerini, ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını, mümkün merteye bir şey gizlemeden birbirlerine ve kamu oyuna açıklamalarıdır. Bu durumda diyalog şeffaflığı sağlamanın bir aracı olmaktadır.

Soru 2: İş hayatında diyalog ile günlük hayattaki kişilerin diyalogu arasında fark var mıdır?

Cevap: Esas itibariyle diyalogun fonksiyonu her yerde aynıdır. Kişilerarası diyalog gereksiz tartışma ve emekten tasarruf sağlar. İş hayatında diyalog ise çalışma verimini ve huzuru artırır, yatırımları ve istihdamı teşvik eder. Sektörler arası diyalog arttıkça milli gelirdeki artış büyür ve halkın re-

fahı artar. Diyalog yapabilen ülkeler yapamayanlara göre orta ve uzun vadede daha güçlü hale gelirler.

Soru 3: Şeffaf bir ekonomik düzen ve sistematik bir diyalog sayesinde ekonomik gelişmesi çok hızlanan ülkeler var mıdır?

Cevap: Bütün dünyada ekonomik kalkınma sermaye yatırımları yanında insan unsurunun iyi eğitilmesine bağlıdır. İyi eğitilse bile işgücünün muhtelif sektörlerde birbirlerinden habersiz çalışmaları süratle netice almaya manidir. Güney doğu Asya'da ve özellikle Japonya ve Güney Kore'de iyi geliştirilmiş bir diyalogun neler yarattığı Amerika ve Batı Avrupa ülkeleri tarafından dahi hayranlıkla ve ibretle izlenmekte ve gereken dersler alınmaktadır.

Kültürel nedenlerle Batı Avrupa ülkelerinde kamu ve özel sektörler arasındaki diyalog, kanun ve kararların çıkarılmasından önce meslek kuruluşlarının görüşlerinin alınması yasal bir zorunluluk olduğu halde Japonya ve benzeri tipteki ülkelerdeki kadar gelişmemiştir.

Soru 4: Piyasa ekonomisinde diyalog ve şeffaflık nasıl sağlanır? Kapalı ekonomilerde bir diyalogdan bahsedilebilir mi?

Cevap: Piyasa ekonomisinde şeffaflık ilk önce fiyatlar, faiz, ücret, kiraların serbest olması yolu ile sağlanır. Üretici ve tüketiciler hergün değişiklikleri not ederek gelecek için kendilerini hazırlarlar. Kapalı ekonomi düzeninde ekonomik faaliyet merkezden verilen emirlerle yürütüldüğünden ekonomide şeffaflık ve diyalogun yoğunluğu ve derecesi merkezi bürokrasinin arbitrer kararlarına bağlıdır.

Soru 5: Fertlerini ve firmaların piyasa bilgileri dışında diyalog ve şeffaflığa ihtiyaçları niçin ortaya çıkar ve nasıl giderilir?

Cevap: Piyasa ekonomisinde ekonomiyi yönetenler doğru kararlar alabilmek için ekonomiye ait bütün bilgi ve gelişmeleri mümkün mertebe doğru olarak ve en kısa sürede elde etmeleri ve değerlendirilmeleri lazımdır. Buna karşılık firma ve gerçek kişilerin de hükümetin elindeki bilgi ve istatistiklerin en kısa sürede sağlamaları en tabii haklarıdır. Örneğin, devletin vergi ve subvansiyonları ne şekilde dağıttığı ve paylaştığının ayrıntılı olarak bilinmesi firmalararası rekabeti etkilemesi nedeniyle özel bir önemi vardır.

Soru 6: Şeffaflık ve diyalog sadece bilgi ve istatistiklerimi kapsar, yoksa sorunlara alterna-

tif yaklaşım tarzlarının karşılıklı görüşülmesini de içerir mi?

Cevap: Diyalog sadece rakamların zamanında açıklanması olmayıp rakamların ortaya koyduğu sorunların değerlendirilmesi ve çarelerini de kapsar. Zira, örneğin devletin vergi gelirlerinin düşmesi nedeniyle bütçe gelirlerini açıklamayarak kaçakçılıkla mücadele etme yerine ilgililerle görüşmeden aniden yeni vergiler koyma cihetine girmesi iş hayatında belli bir muhalefetle karşılaşacağından kısa ve orta vadede başarılı olmayabilir.

Soru 7: Diyaloga inanan bir hükümet bunu ne şekilde gerçekleştirmelidir. Diyalog şeffaflık ötesinde bir karşılıklı etkileme sürecini de kapsarmı?

Cevap: Diyalog; hükümetin sorunlarının olduğu sahalarda ortak komisyon ve forumlarda uzman kişi ve kuruluşların görüşlerini alması ve kendi düşüncelerini de onlara açıklamasıdır. Bu komisyonlar periyodik olarak toplanır ve zabıtları yayımlanmak suretiyle bütün kamu oyuna da açıklanır. Bu suretle kararlar alındığı zaman kimse sürprizlerle karşılaşmaz ve düzenli bir uygulama kolaylaşır.

Ayrıca diyalog sırasında verilen görüşler hükümeti bağlamayacağından kamu bu diyalogdan sadece kârlı çıkar ve siyasi sürdürüşmeler ve karşılıklı ithamlarda asgariye iner.

Soru 8: Diyalog için kurulacak komisyonlarda hangi kuruluşlar hangi seviyede temsil edilmelidir?

Cevap: Diyalog komisyonları bir ihtisas ve karar yeri olduğu için nasıl ve ne seviyede temsil edileceği hususu ilgili kuruluşun karar organlarının takdirine bırakılmalıdır. Herhalikarda komisyona giden kişinin temsil ettiği kuruluşu tam yetkiyle temsil edebilmesi gerekir.

Soru 9: Hükümetle diyalog komisyonlarına hangi kuruluşlar çağrılmalıdır ve hangi konuları kapsamalıdır?

Cevap: Yasal veya gönüllü büyük küçük bütün sanayici, işadami, esnaf, işçi, serbest meslek ve ekonomik araştırma kuruluşları bu komisyonlara davet edilmelidir.

Konular şimdilik şunlar olabilir:

Vergi, yatırımlar, dış ticaret politikası teşvikler, faizler, işsizlik vs.

Soru 10: Diyaloga yardımcı diğer tedbirler nelerdir?

Cevap: Diyalog ekonomi ile ilgili devletin elindeki gerek makro ve gerekse sektörel bilgi ve istatistiklerin gizlenmeden ilgililere intikali ni gerektirir. Bu amaçla bir kuruluş, tercihan DİE bu görevi üstlenmeli ve ilgili kuruluşlara bilgiler aynı gün eşit koşullar içinde sağlanmalıdır. Aksi halde, bürokrasi mümkün mertebe bilgileri gizler ve sadece yakınlarına verir veya mevcudu kalmadı diyerek görevini yapmayabilir. Ayrıca, her yıl bakanlıkların bütçeleri ve yapacakları işler halkın anlayacağı biçimde basılarak cüzi bir para karşılığı halka satılmalıdır. Parasız dağıtım arbitrer kullanıldığından ülkemizde başarılı olmamıştır.

İspanya'da Yatırım Teşvikleri...

İspanya'da teşvik programı az gelişmiş yörelerde, özel kalkınma bölgelerinde veya Sanayi Bakanlığı'nca belirlenen bölgelerde uygulanmaktadır. Çok kalabalık bölgeler dışındaki bölgelerde yatırım planlayanlar çok çeşitli teşviklerden yararlanırlar. Bunlar daha çok finansal teşviklerdir. Yatırımcılara gelir vergisi muafiyeti sağlanamaz, sadece çeşitli vergi indirimlerinden faydalanılır.

İspanya'da yatırımların sınıflarına göre, teşvik paketleri 4 gruba ayrılır. Bu gruplardaki teşvikler 5 sene için verilirler ve gerekirse bir 5 sene daha uzatılabilirler. Ayrıca fabrikasını kalabalık bir endüstri bölgesinden işsizliğin yüksek veya göçün fazla olduğu bölgeye taşınmayı amaçlayan şirkete yüzde 20 oranındaki nakit subvansiyonu yüzde 25'e çıkarılabilir. Teşvik alabilmek için gereken şartlar; ilk ve minimum şart yatırımın en az 50 milyon Peseta değerinde olması ve en az 100 kişiye istihdam sağlamasıdır. Ancak ikinci şart, istihdam yaratıcı tüm projelerin desteklenmesi nedeni ile pek fazla

denetlenmemektedir. Yatırımcı sabit sermaye maliyetinin yüzde 20'sini karşılamak zorundadır. Tevsi yatırım projeleri de aynı kriterlere uymak zorundadırlar. Her bir yatırım için belirli kriterler geliştirilmemiş ise de, yatırımın istihdam sağlaması ve bulunduğu bölgeye uyması gerekmektedir. Teşvik için diğer önemli kriterler mamulün teknolojik durumu, ihracat potansiyeli, ithal ikamesini teşvik kapasitesi, sağlayacağı sosyal faydalar (konut, işçi çocuklarının eğitimi, vs.) ve hava kirliliğinin kontrolüdür. İspanya teşvik sistemi çerçevesinde 4 tip endüstriyel bölgeye ayrılmıştır. (Endüstriyel genişleme alanları, endüstriyel polo'lar, endüstriyel açıdan tercihli bölgeler ve endüstriyel poligonlar). Ancak hemen hemen aynı teşvikler tüm bölgelere uygulanır. Tercihli tarım alanlarında, tarımsal yatırımlarla, süt mamulleri ve sığır yetiştirilmesi ile ilgili yatırım yapan kuruluşlara teşvikler uygulanmaktadır. Bu bölgelerdeki yatırımlar yüzde 95 vergi ve gümrük vergisi iadesi alabilirler, fakat nakit yardımları çok seyrek görülür.

Hükümet 1975'de ilk endüstriyel genişleme alanını yaratmıştır. Oviedo bölgesi de endüstriyel polo olarak belirlenmiştir. En-

düstriyel poligonlar genel olarak Endüstri ve Enerji Bakanlığı'nca idare edilirler ve yeterli alyapıya sahiptirler. 200 milyon Peseta değerindeki projeler için yatırımcı yaratılan her bir yeni iş için 300.000 Pesetalık nakit yardımı isteyebilir. Bu yardım toplam aktiflerin yüzde 20'sini geçemez. Ayrıca öncelikli krediler de alınabilir. İspanya'da bazı endüstriler 'tercihli' olarak tanımlanmıştır. Bu sektörlerde yatırımcılar (nakit subvansiyonu hariç) buldukları yere bakılmaksızın, teşvik paketinden yararlanırlar. Örneğin, bazı otomobil parçası imalatçıları, gaz üreten, depolayan ve dağıtım yapan kuruluşlar ile sığır yetiştiriciliği ve tarım alanındaki girişimler bu tercihli listeye dahil edilmişlerdir.

Otomobil imalatçıları minimum günlük 500 araba kapasitesinde 7 milyar Pesetalık bir yatırım yaptıklarında tercihli statüyü elde ederler. Daha sonra minimum günlük kapasite (spor ve diğer ufak arabalar hariç) 600'e çıkarılmıştır.

Tercihli statü; pirit, bakır, demir, kurşun, çinko, altın, gümüş gibi madenlerin çıkarılması, işlenmesi, elektronik aletlerin üretimi ile gıda endüstrisinin bazı branşlarına da tanınmıştır.

İşsizliği azaltmak için yetkililer yatırımın yüzde 20'sine varan bir yardımda bulunmaya (Cadic ve El Ferrol bölgelerinde) söz vermişlerdir. Ayrıca Çalışma Bakanlığı her yeni yaratılan iş için 300.000 Peseta nakit yardımı yapacaktır. Ancak işçiler resmen kayıtlı işsizler arasından seçilecek, en az 3 sene istihdam edilecekler, kendi isteği ile ayrılan yerine bir diğer işsiz alınacaktır.

Teşviğe Müracaat:

Endüstriyel poligonlarda öncelikli bölgelerde müracaat, Endüstri ve Enerji Bakanlığı'nın vilayet düzeyinde temsilciliğine yapılır. Yatırım tarım sektöründe ise, müracaat ayrıca Tarım Bakanlığı'na yapılır. Her endüstriyel genişleme (IEA) bölgesinde, tüm temsilcileri denetleyen ve herhangi bir eyalet temsilcisi olmaması halinde, kendine müracaat edilen bir yönetici bulunur. Temsilciler ve IEA yöneticileri özellikle yabancı şirketlere yatırım müracaatında çeşitli konularda yardımcı olurlar. Müracaat, Bakanlığın temsilcisine sunulduktan sonra eyalet komisyonu bunu onaylar ve Madrit'teki Bölgesel Kalkınma Bölümüne gönderir. Madrit'te yatırım ile ilgili Bakanlık (genellikle endüstri) ve

Maliye Bakanlığı son kararı verir. Tasdik olunan müracaatlar Resmi Gazetede aldıkları teşviklerin listesi ile birlikte yayınlanırlar. Müracaatı inceleme 3 veya 4 ay sürer. Poligonlar ile IEA'larda 200 milyon Pesetaya kadar olan yatırımlarda bürokrasiyi azaltmak için yeni önlemler alınmıştır.

Kurumlar Vergisi Teşviği:

Bazı bölgelerde ve Endüstriyel poligonlarda şehir emlak vergisi ve gayri menkul üzerinden transfer vergileri yüzde 80 azaltılabilir. Navarra'da şirket vergisinde 8 ila 15 senelik bir periyod içinde indirim mümkündür. Ancak 1978 vergi reformu, bu tip teşvikler sona erdirilmeden önce 5 yıllık bir geçiş süresi tanımıştır. Daha sonra şirketler çok çeşitli vergi kredilerinden yararlanacaklardır. Ayrıca şirketler vergi dışı sermayelerini aktiflerin yeniden değerlendirilmesi ile elde edilen rezervlerin en fazla yüzde 60'ı kadar arttırabilirler. Gelir Vergisi Teşviği Tanınmaz.

Gümrük Vergisi Teşviği:

Yatırımcılar İspanya'da bulunmayan makine ve teçhizatın ithalinde yüzde 95 gümrük vergisinden muaf tutulabilir. Ancak

yatırımcıların bu amaçla Endüstri Bakanlığı'ndan sertifika elde edebilmek için epey uğraşmaları ve bu malların yurt içinde üretilmediğini ispatlamaları gerekmektedir. Şirketler gümrük vergi iadesi için müracaattan 3-4 ay sonra iadeyi alabilirler. İspanyol Otomobil endüstrisini rasyonelize etmek için şirketler İspanya'da imal edilmeyen bazı model arabaları ithal edebilirler.

Sermaye Teşvikleri:

Nakit yardımları belli başlı teşvik olup, proje maliyetinin yüzde 20'sine eşittir. Proje maliyetinin yüzde 75'ine kadar resmi krediler de teşvik programının bir diğer parçasıdır. Kredinin şartları projenin yerine ve istenirliğine (bulunduğu sektör, istihdama katkısı, ihracat vs.) dayanır.

Araştırma-geliştirme Teşvikleri:

İspanya'nın neresinde olursa olsun şirketler Araştırma-Geliştirme projelerinin yüzde 50'sine eşit yardım alabilirler. Proje kârlı olur ise, bu yardım geri ödenir, olmazsa ödenmez.

Üretim Kapasitesi Dünya Talebini Aşıyor...

Dolar cinsinden mal fiyatları 1980 yılında doruk denilebilecek bir düzeye ulaşmış bulunuyordu. 1985 yılının ilk yarısı sonunda, dolar cinsinden mal fiyatları 1980 yılına göre yüzde 30 oranında azalmış bulunmaktadır. Bununla birlikte bugün, Avrupa'da fiyatlar 1980 ortalamasının yüzde 40'ın üzerinde seyretmektedir. Doların son bir yıl içersinde gösterdiği yüksek performans ve mal fiyatlarının Avrupa Para Birimi (ECU) cinsinden yaklaşık yüzde 6 düşmesi, bu eğilimin sebebinin teşkil etmektedir.

Dünya'da yaşanan ekonomik büyüme, endüstriyel üretimde kullanılan temel maddelerin stoklarının artması ve tüketimin üretimi aşmasıyla birlikte, 1982-84 döneminde, dolar cinsinden fiyatların belli bir ölçüde artmasına neden olmuştur. Ekonomik genişlemenin 1984'de yavaşlamasıyla fiyatlarda düşme eğilimleri ortaya çıkmıştır.

Talepteki canlanma ise son gelişme dönemlerindeki gibi olamamış, bunun

sonucu olarak üretken kapasite dünya talep düzeyini aşmıştır.

Endüstrilerin hammadde kullanımında daha etkin davranmaları teknolojik değişmeden kaynaklanmaktadır. Teknolojik değişme bir taraftan geleneksel metallerin kullanımını azaltırken, bir taraftan da mevcut girdilere alternatif yeni ürünlerin kullanımını hızlandırmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler özellikle tarım ürünlerinin miktar olarak artmasını sağlamıştır. Ekonomik büyümeyle endüstri de kullanılan temel metallerin talepleri arasında zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Birim GSMH başına çelik tüketimi bugün, 1970'deki değerinden yüzde 60 kaybetmiş bulunmaktadır.

1983-84 ekonomik genişlemesinin bir önceki genişleme dönemi 1976-77'den daha sönük geçmesi, dünya hammadde ithalatının yarısını gerçekleştiren Avrupa'nın yavaş büyümesi ve buna bağlı olarak talebi belirleyen en önemli faktörlerden biri olan hammadde ithalatının azalmasıdır. 1976-77 döneminde Avrupa'da yaşanan ekonomik genişleme aynı dönemde ABD'deki genişlemeyle büyük benzerlikler göstermektedir. Ancak 1983-84 dönemi geniş-

lemesi Avrupa'da, ABD'nin üçte birine ulaşmaktadır.

IMF'nin yayınladığı son Dünya Ekonomik Raporu'nda son iki genişleme döneminde oluşan fiyat trendleri tahlil edilmekte ve şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Buna göre, yedi büyük endüstri ülkesinin GSMH ile ağırlıklandırılmış endüstriyel üretim büyümesi her iki genişleme döneminde de benzer oranları vermektedir.

Ağırlıklandırma mal ithalatı paylarına göre yapıldığında (Avrupa ülkelerinin ağırlıkları daha fazla) 1983/84 dönemi genişlemesindeki endüstriyel üretim artışı 1976-77 dönemi genişlemesindeki endüstriyel üretim artışının ancak yüzde 70'i kadar olabilmektedir.

Dolar olarak fiyat trendleri 1970'den bu yana yüzde 100 artmıştır. Dolar olarak reel artış ise yüzde 30'dur. Bakır fiyatlarının seyri ise, bu dönem boyunca ortalama ikiye katlanan fiyat artışını bariz bir biçimde göstermektedir. Şeker fiyatları aynı dönem zarfında sadece yüzde 25 artmış, buna mukabil kahve fiyatlarındaki artış yüzde 400'ü bulmuştur.

Kahve üretimi 1976'dan bu yana yüzde 65 oranında artmıştır. 1976'da 56 milyon

uval olan yıllık kahve retimi, Brezilya'nın kahve üretimini 30 milyon çuvala çıkarmasıyla birlikte 1983/84 döneminde 90 milyon çuvala ulaşmıştır.

Buğday retimi 500 milyon ton ile rekor seviyeye ulaşmıştır. Metaller arasında bakır üretimi değişmemiştir. Kalay retimi ise 1981'deki 205.000 tnluk seviyesinden 1984'de 163.000 tona inmiştir.

Petrol piyasalarında ise durgunluk hala devam etmektedir.

Spot piyasadaki petrol fiyatları 1979/80 dönemindeki baril başına 40 Dolar iken, 1985 yılı Haziran sonunda baril başına 27 Dolar'a kadar düşmüştür. Spot piyasada petrol fiyatının düşmesi dört sebepten kaynaklanmaktadır.

Bunlar, enerji talebindeki daralma, petrole ikame edilebilir diğer yakıtların ortaya çıkması, OPEC dışı üretici kesimde petrol üretiminin artması ve ABD dolarının kuvvetli bir para birimi olmasıdır.

Toplam petrol üretimi günlük 51.4 milyon varilden, 1984'de 43.2 milyon varile düşmüştür. OPEC retimindeki azalma ise 31 milyon varilden 18 milyon varile - daha dramatiktir.

Gelişen ülkeler arasında en fazla borca sahip ülkeler, çoklukla mal ihracatına bağımlı olmaktadır. Bu ülkelerin ihracata bağımlılıklarında genellikle tek bir ihracat ürünü hakim bir rol oynamaktadır.

1984 yılında Venezuela'nın ihracatının yüzde 90'ı petrole bağımlı olmaktadır. Petrol, Meksika ihracatının yüzde 70'ini, Endonezya ihracatının ise yüzde 55'ini sağlayan bir ürün durumundadır.

1966'da Şili'de toplam ihracatın yüzde 84'ünü bakır ihracatı şeklinde gerçekleştirmekteydi. Bugün Şili'nin ihracatında bakıra olan bağımlılık yüzde 43 dolayındadır.

Malezya'nın ihracat ürünleri ise çeşitlilik göstermektedir. Ülkenin kauçuk ve Kalya olan bağımlılığı gittikçe azalmaktadır. Petrole olan bağımlılık ise artmıştır. Bu üç madde birlikte ele alındığında, Malezya'nın bağımlılığı 1966'dan bu yana artmıştır.

Dış Sermaye Yatırımları Yine Gündemde...

Son zamanlarda yapılan birçok gözlemler, daha önceleri yabancı yatırımı şüpheye karşılayan kalkınma halindeki bazı ülkelerin şimdi bu durumu yeniden ele aldıklarını göstermektedir. Hiç şüphesiz ki, devletin sahip olduğu yerli işletmelerin tecrübeleri merkezi ekonomik kontrol konusunda duyulan şüphelerle birleşince, ve yabancı yatırım için açık bir politika güden diğer ülkelerin tutumu gözönünde tutularak, kalkınmakta olan birçok ülkeler özel sektör yatırımlarının ekonomik gelişmeye yaptığı yardımları yeniden farketmeye başlamışlardır.

Özel yabancı sermaye yatırımları birbirine zıt ve tutarsız politikalarla karşılaşmaktadır. Yabancı yatırımlar için teşvik ve engelleri yan yana görmek mümkündür.

Geriye doğru bakıldığında üçüncü dünya ülkelerinin yabancı yatırımlarla ilişkilerinde üç sahfa göze çarpmaktadır:

- 1945'den 1970'li yılların başlarına kadar, sanayileşmiş ülkelerinki ile mukayese edildiğinde, sadece gayri muntazam ve ol-

dukça mütevazi ölçüde yabancı sermaye yatırımının kalkınmakta olan ülkelere akışı göze çarpmaktadır. Kore Harbinden sonra yabancı sermaye yatırımının biraz arttığı, fakat kalkınmakta olan ülkelerin millileştirme politikaları gütmeleri halinde azaldığı anlaşılmaktadır.

- 1970'li yılların ortalarından itibaren yeni sanayileşmiş ülkelere, göze çarpan bir oranda özel sermaye akımının başladığı görülmektedir. 1981 yılı sonu itibariyle, OECD ülkelerinin, kalkınmakta olan ülkelere bugüne kadar yaptığı direkt yatırımlar toplamı 137 milyar dolara ulaşmıştır. Bu miktarın yüzde 41'i yeni sanayileşmiş ülkelere, yüzde 16'sı OPEC ülkelerine, yüzde 36'sı orta gelir seviyeli ülkelere ve nihayet yüzde 7'si de düşük gelirli ülkelere yöneliktir.

Son zamanlarda göze çarpan belli başlı bir husus üçüncü Dünyanın borç krizidir. Durum düzeldikçe, özel sektör, kalkınma halindeki ülkelere yatırıma yönelmektedir.

Özellikle 1970'li yıllarda, yabancı sermayenin kalkınmakta olan ülkelere yaptığı direkt yatırımlar uluslararası büyük bir

münakaşa konusu olmakta idi. İlk petrol krizini takip eden devrede 1977'de toplanan "Uluslararası Ekonomik İşbirliği Konferansında" özel yatırımların akışının düzeltilmesinin zorunluluğuna işaret edilmiştir. Ancak, özel sektörün mal varlıklarının kamulaştırılmasında ödenecek tazminat, sermaye ve kâr transferleri ve ihtilaf halindeki hakeme gitme gibi mühim konulara bir çözüm getirilememiştir. Bu münakaşalar, kalkınmakta olan ülkeler içinde de yabancı sermaye yatırımlarının lehinde ve aleyhindeki görüşleri de saptayacak biçimde münakaşalara yol açmış olup bu münakaşalar bugün bile devam etmektedir.

Yabancı sermaye yatırımlarının nereye kadar uzanacağı bugün münakaşa konusudur. Yeni iş ortaklığı şekilleri de ortaya çıkmaktadır. Bunun tipik örneklerini, idari kontratlar, lisans anlaşmaları, teknik yardımlar ve eğitim yardımları teşkil etmektedir.

Kalkınmış ülkelere, kalkınmakta olan ülkelere 1981 yılı sonu itibariyle yapılan direkt yatırım tahminini gösteren tablo aşağıdadır:

(Milyar Dolar olarak)

<u>Gelir Seviyesi Düşük Ülkeler</u>	<u>10.2</u>
Hindistan	2.7
<u>Orta Gelir Seviyeli Ülkeler</u>	<u>49.1</u>
Bermuda	5.5
Panama	4.9
Bahama	3.8
Hollanda Antilleri	3.7
Malezya	3.5
Peru	3.0
Filipinler	2.5
<u>Yeni Sanayileşmiş Ülkeler</u>	<u>55.6</u>
Brezilya	17.2
Meksika	10.3
İspanya	6.9
Arjantin	5.6
Singapur	3.9
Hong Kong	3.8
Taiwan	2.3
<u>OPEC</u>	<u>22.3</u>
Endonezya	8.6
Venezuela	4.3
Nijerya	1.2
<u>Toplam</u>	<u>137.2</u>

Sermaye ithal eden kalkınma halindeki ülkelerin tediyeye bilançosu açıklarını gösterir tablo aşağıdadır:

(Milyar Dolar olarak)

	<u>1980</u>	<u>1981</u>	<u>1982</u>	<u>1983</u>
Ödemeler Bilançosu	-61	-91	-94	-57
Net Özel Sektör Ödemeleri	39	48	28	22
Doğrudan Doğruya Yatırım	10	14	12	9
Net Kamu Sektör Ödemeleri	39	40	42	42
Tecilli Ödemeler	-	1	8	-2
İhtiyatlardan Çekmeler	-17	2	17	-5

Kalkınmakta olan ülkeler, yabancı sermaye yatırımı yapacak ülkelerle yatırımı koruyamak konusunda ikili anlaşmalar yapmaya arzulu görünmektedirler.

Uluslararası kredi Birliğinin raporunda birliğin 13 üyesi 66 ülkeyle, 110 yatırımı koruma anlaşması yapmıştır.

Direkt yabancı yatırımların korunmasına dair yapılan ikili anlaşmalara paralel olarak yatırımı çok taraflı olarak korumak için de gayret sarfedilmiştir. Bunun ilk misali 1948 Havana Anlaşması ile verilmiştir. Zira bu anlaşmada özel yatırımlar konusunda hükümler bulunmaktadır. Ne varki şumullü ve uzak görüşlü hükümler ihtiva etmesine rağmen bu anlaşma tatbikata konulamamıştır. Bu konuda, en son çabalar Dünya Bankasınca gösterilmiştir ve yaklaşım daha gerçektir. Ne varki ne sanayileşmiş ülkeler, ne de

kalkınmakta olan ülkeler uluslararası kanunun, yatırımın korunması için koyduğu hükümlerle sıkı sıkıya bağlı kalmak istememektedirler. Önümüzdeki aylarda Dünya Bankasınca yapılan tekliflerin yeterli derecede desteklenip desteklenmeyeceği belli olacaktır.

Avrupa ülkeleri ile Arap ülkeleri arasında yatırımların korunması bakımından yapılan müzakereler daha büyük bir ilerleme göstermiştir.

Birleşmiş Milletlerde, milletlerarası şirketlerin hareket tarzına ait kod çalışmaları henüz incelenmemiştir. Bu müzakerelerin karakteri ve gayesi değişmiştir. En büyük anlaşmazlık Latin Amerika ülkelerinin uluslararası kanundaki hükümleri tanımamasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın sanayileşmiş ülkelerin çoğu bu kanunun açıkça tanınmasında ısrar etmektedir. Birçok ısrarlara rağmen yatırımların korunması konusunda dünya çapında tesirli kaideler tesbiti yapılamamakta ve bu husus bir ütopya olarak kalmaktadır.

Kalkınmakta olan ülkelerin çoğu açık ekonomik politika takip etmeye başlamıştır. Zira bu ülkeler ekonomik büyümeleri için son yıllarda yabancı sermaye

yatırımlarının ehemmiyetini idrak etmeye başlamışlardır. Jamaika, Sri Lanka, Şili, Türkiye ve Costa Rica'nın tutumları tipik misal olarak verilmektedir. Keza Hindistan, Meksika, Çin, hatta Küba yıllarca yabancı sermaye yatırımlarını red ettikten sonra şimdi kapılarını açmaktadır.

Bu yeni gelişmenin arkasında yatan başlıca sebep, mali kaynaklara duyulan ihtiyacın artışı ve ideolojik engellerin ortadan kalkmasıdır. Birçok kalkınmakta olan ülke, yabancı yatırımlar için kendilerinde güven duymaktadır. Bu ülkeler artık çok uluslu şirket korkusundan kurtulmuş görünmektedir.

Direkt yatırımların sınırlandırılması kalkınmakta olan ülkelerde yapılan direkt özel yatırımlardaki görünüş birçok bakımlardan müsbet görünmekte ise de yabancı sermayenin tümüyle herşeyi iyileştirmediği de iddia edilmektedir. Örneğin, yabancı yatırımlar bankalardan alınan kredilerin yerini tutamamaktadır. Kaldı ki kalkınmakta olan ülkeler için bu nevi krediler elzemdir. Mesela Brezilya'da son zamanlarda yılda 1 ilâ 2 milyar dolarlık direkt dış yatırım yapılmasına rağmen yıllık 7 milyar dolarlık dış kredi de sağlanmaktadır.

Özel sektörün yatırımlarının her derde deva olduğu şüphesiz ki iddia edilemez. Örneğin bu yatırımlar, genellikle sanayi sektörünün dar bir bölümüne fayda sağlamakta ise de tarım sektörünü ihmal etmektedir.

Tesirlerinin sınırlı olmasına rağmen, direkt özel sektör yatırımları, milli ekonomilerle rekabete yönelik dünya piyasası arasında mühim bir bağ teşkil etmektedir. Bir ülkenin tümünün ekonomik bünyesinin verimliliği yabancı sermayenin getirdiği şartlardan istifade etmektedir. Bu sebepten uluslararası para fonu ve dünya bankası haklı olarak kalkınmakta olan ülkelerin yabancı sermaye yatırımlarına yönelik mümkün olduğu kadar açık bir politika izlemelerini tavsiye etmektedir.

Dünya Bankasının tahminlerine göre kalkınmakta olan ülkelere direkt yabancı sermaye akımı 1990 yılında 24 milyar dolara ulaşacaktır.

AET Tarım Politikasında Çözümler...

Mali nitelikteki sorunlar topluluğa üye ülkelerin tarım politikalarını tam bir çıkmaza sokmuş bulunuyor. AET'nin siyasal muhalifi durumundaki SSCB'nin, topluluk tüketicilerinden çok daha düşük fiyatlarla tereyağı ithal edip tüketmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Uygulanan tarım politikasının kaosa dönüşmesinde bu diğer önemli etken bürokrasidir. Bürokratik duvarlar en çok çiftçileri yıldırıyor. Topluluğa üye ülkelerin hükümetlerinin mevcut ticari sözleşmeleri birer birer feshetmeleri çözülmenin somut sinyalleri olarak yorumlanıyor.

Topluluğun; süt, süt tozu, buğday, arpa, şarap, sığır eti, şeker ve hatta sebze ve meyva üretiminde ortaya çıkan ürün fazlaları dünya piyasalarındaki fiyatları altüst etmiş bulunuyor.

Tarım rnlerinin mbayası, aşırı üretim stoklanması ve düşük fiyatlarla satımı, ve ihracatın büyük bir subvansiyon pahasına gerçekleştirilmesi topluluk bütçesinin görünür harcamalarını oluşturuyor. Tarımsal rn fiyatlarını geçen yıllardaki seviyelerinde tutmak için yapılan harcamalar, neredeyse topluluk bütçesinin üçte ikisine ulaşıyor. Harcamaların büyük bir kısmı üreticiye ulaşamamakta diğer agro sektörlere ya da ülkelere gitmektedir.

Üretim fazlası durumunda, suni olarak yüksek bir seviyede tutulan fiyatlar, doğrudan, tketimeki fiyatlara yansıyor. Destekleme fiyatlarıyla, serbest piyasada oluşması beklenen fiyatlar arasındaki fark, tamamen Avrupalı tüketiciler tarafından ödeniyor. Bu son durumda, Avrupalı bir vatandaş, bir taraftan vergi mükellefi olarak destekleme fiyatlarını diğer taraftan da görünmeyen harcamaları ödemek zorunda kalıyor.

Teorik olarak, topluluğun, çiftçiye doğrudan fon aktarmasının, fiyatlara fon aktarmaktan daha anlamlı olduğu düşünülebilir.

Ancak, 1983'den bu yana iyice dramatikleşen mali kriz, fon aktarma mekanizmalarında tıkanıklıklara yol açmaktadır. Avrupa Parlamentosu her ne kadar mali krizin 1986 yılında atlatılacağını ve topluluk bütçesinin nefes alacağını müjdeliyorsa da, bugün için, sorun tüm ağırlığıyla kendini hissettirmektedir.

Tarımsal ürünlerdeki aşırı üretim olgusu, AET'yi dış ticari ilişkilerde hem alıcı hem de satıcı olarak güç durumda bırakmıştır. Tarımsal ürün ihracatçısı ABD, Avustralya, Yeni Zelanda, Arjantin ve Uruguay, AET'nin tutumundan hoşnut olmadıklarını belirtiyorlar. Tarımsal ürün ticaretindeki bu dengesizlikler hiç şüphesiz, en çok, gelişmekte olan ülkeleri etkiliyor. Topluluğun tarım politikasının yeni oluşan koşullara göre düzenlenmesi amacıyla bir takım politika paketleri teklif edilmektedir. Bu politika tedbirleri arasında, mevcut sistemin aksayan yanlarının işlerlik kazanması için alınması gerekli tedbirleri içeren reformist paketlerden